

Εικόνες του Άλλου στην ελληνική λογοτεχνία

Εικόνες του Αλβανού Άλλου στη σύγχρονη ελληνική πεζογραφία

Μελέτη περίπτωσης: Τηλέμαχος Κώτσιας

Δέκατο Μάθημα
Διδάσκων: Petros Marazopoulos
petrosmarazopoulos@gmail.com

Τηλέμαχος Κώτσιας- Βασικές θεματικές των έργων του

- Η εικόνα του **Αλβανού Άλλου**- Αντίστοιχες απεικονίσεις στην ελληνική λογοτεχνική παραγωγή και στον **κινηματογράφο**
- Διαχείριση του **‘αλβανικού πριμιτιβισμού’**
- **Επανεξέταση του κοτζικού καθεστώτος**
- Συνεχής αναζήτηση μιας **σύγχρονης, ευρωπαϊκής ταυτότητας**
- **Συγκρίσεις** του ελληνικού κόσμου με την μετα-χοτζική Αλβανία, σε *κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο*

Ο Τηλέμαχος Κώτσιας ως συγγραφέας

- Γεννήθηκε στη Βόρεια Ήπειρο, μεγάλωσε στο Αργυρόκαστρο, **εκδιώχτηκε** για πολιτικούς λόγους
- Η συγγραφική του παραγωγή και η εργασία του ως μεταφραστής
- Αφιερώνει σημαντικό μέρος της μυθιστοριογραφίας του στην **αλβανική πραγματικότητα**, όπως επίσης και στην **αλληλεπίδραση** μεταξύ του ελληνικού και του αλβανικού στοιχείου
- Τα μυθιστορήματά του καλύπτουν μια εξαιρετικά εκτενή ιστορική περίοδο: από την **κομμουνιστική Αλβανία** στη **μετα-χοτζική πραγματικότητα** και στη σκληρή εμπειρία του **Αλβανού οικονομικού μετανάστη στην Ελλάδα των 90'** μετά το άνοιγμα των συνόρων

Βασικές ιδέες και θεματικές στην εργογραφία του Κώτσια

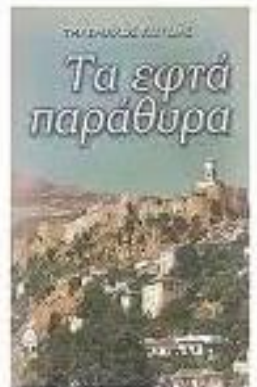
- Πρόσληψη του αλβανικού **πριμιτιβισμού** ως **αποτέλεσμα** του **ολοκληρωτικού κοτζικού καθεστώτος**
- Όψεις του αλβανικού **απομονωτισμού**
- Οι αγωνιώδεις προσπάθειες της **ελληνικής κοινότητας** να δραπετεύσει από την ‘σοσιαλιστική φυλακή’
- Εικονοποιήσεις της **αλβανικής προσφυγικής εμπειρίας στην Ελλάδα** (*καταγραφή ρατσιστικών φαινομένων, έμφαση στο ελληνικό αίσθημα ανωτερότητας*)
- **Ιστορικό μυθιστόρημα, μνήμη** και προσωπική **εμπειρία**
- Εικόνες της **κομμουνιστικής Αλβανίας**: *αστυνομοκρατούμενος κόσμος, μυστικές δυνάμεις, συλλήψεις για ασήμαντες αφορμές, συνεχής προπαγάνδα, μανία για χαφιεδισμό*

Τηλέμαχος Κώτσιας- Βασική Εργογραφία

- Συλλογή διηγημάτων *‘Περιστατικό τα μεσάνυχτα’* (1991)
- *Τα επτά παράθυρα* (2002)
- *Στην απέναντι όχθη* (2009)
- *Κώδικας Τιμής* (2013)

Τηλέμαχος Κώτσιας- Τα εφτά παράθυρα

- **Ιστορικό μυθιστόρημα** που αφορά το ταξίδι ενηλικίωσης μιας παρέας μαθητών στην **σοσιαλιστική Αλβανία**
- Ο κεντρικός χαρακτήρας (Γιώργος) ανήκει στην **ελληνική μειονότητα**- πολλοί Αλβανοί χαρακτήρες
- Αναφορές στην αλβανική **οπισθοδρομικότητα** και τις σχέσεις της Αλβανίας με την Ελλάδα και την Ευρώπη
- Η σοσιαλιστική Αλβανία ως **‘καφκικός κόσμος’**: αυξανόμενος **φόβος** για τις αρχές, η **δύναμη** του συστήματος, σκληροί **διωγμοί**, ακούραστοι **προπαγανδιστικοί**-κομματικοί μηχανισμοί

Τηλέμαχος Κώτσιας- Τα επτά παράθυρα

- Αρχικά, ο πρωταγωνιστής έλκεται από τις **σοσιαλιστικές ιδέες** του καθεστώτος, ωστόσο σταδιακά τις αποδομεί και διαμορφώνει μια **ισχυρή τάση απόδρασης**
- Οι φοιτητές φαίνεται ότι στην αρχή δεν αντιλαμβάνονται τη σοβαρότητα της κατάστασης
- Το **καθεστώς** αλλάζει πρόσωπο και δείχνει τις πραγματικές του διαθέσεις
- Το μυθιστόρημα εικονοποιεί έναν κόσμο στον οποίο ο καθένας **κινδυνεύει από το κόμμα**
- Οι αναφορές του Κώτσια στις **κομματικές 'κατηγορίες'** και η ιστορική αλήθεια
- **Κλειστοφοβικοί** κόσμοι ως αφηγηματικά πλαίσια
- Περιγραφές του καθεστωτικού οράματος: ο **'Homo Socialisticus'**

Homo Socialisticus

- Ορίζοντας τον **‘Homo Socialisticus’**
- Ο **‘νέος τύπος ανθρώπου’** τα παρελθοντικά ελαττώματα και η θυσία των προσωπικών στόχων και αναγκών για το κοινωνικό συμφέρον
- Εικόνες του Homo Socialisticus στο έργο του Κώτσια
- Περιγραφές ενός **‘πειθαρχημένου ατόμου** που έχει απωλέσει πλήρως το στοιχείο του **προσωπικού’**
- **Απομονωτισμός, αμάθεια** και **αμφισβήτηση της ανθρώπινης φύσης**
- Η εμπειρία μιας **‘συνεχούς ανθρώπινης πτώσης’**

Τα Εφτά παράθυρα- Απόσπασμα προς συζήτηση

‘Το απόγευμα, γενική συγκέντρωση όλου του σχολείου. Οι εχθροί ξανά στο προσκήνιο. Όλες οι κατηγορίες των εχθρών. [...] οι εχθροί, οι απόγονοί τους, οι παρασυρμένοι, οι επηρεασμένοι και οι φορείς των μικροαστικών καταλοίπων- οι συνειδητοί, οι άθελά τους, οι αδιάφοροι, οι απρόσεκτοι, οι αμόρφωτοι, οι ανήθικοι, οι φιλελεύθεροι, οι συντηρητικοί... Και κρύβονται παντού: πέρα από τα σύνορα της χώρας, ανάμεσά μας, στις πόλεις, στα χωριά, στα εργοτάξια, στα σχολεία. Αν το φάρδος του παντελονιού ξεπερνάει τους είκοσι τέσσερις πόντους, εκεί μέσα κρύβεται εχθρός· αν οι φαβορίτες κατεβαίνουν κάτω από το επιτρεπόμενο όριο, εκεί κρύβεται εχθρός· αν τα μαλλιά ξεπερνάνε τους τέσσερις πόντους, εκεί κρύβεται εχθρός.”

Τηλέμαχος Κώτσιας, *Τα εφτά παράθυρα*, Αθήνα, Κέδρος, 2002

Τα επτά παράθυρα- Αποσπάσματα προς συζήτηση

1. *"Ίσως αυτός να ήταν διεφθαρμένος και να ενδιαφερόταν μόνο για τη σαρκική πλευρά του έρωτα. Τα κοινωνικά προβλήματα και τα ιδανικά των ηρώων τα διάβαζε διαγώνια, ίσα να μη χάσει τη συνέχεια της ανάγνωσης. Τα είχε βαρεθεί. [...] Αυτά, σκεφτόταν, δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά ένα ψεύτικο κέλυφος για να δικαιολογήσουν τη συγγραφή των ερωτικών σκηνών. Τελικά, έβλεπε τον εαυτό του ανήθικο, γεμάτο ελαττώματα, ανάξιο της επαναστατικής ατμόσφαιρας. Και οι ενοχές του βασάνιζαν. Κάποιοι στην κοινωνία είχαν θεσπίσει κανόνες, και αυτός δεν τους τηρούσε, τους παραβίαζε. Ένωθε διεστραμμένος. Και τι θα γινόταν μ' αυτόν;"*
2. *"Λοιπόν, από την αρχή. Η δεσποινίς βρίσκεται ολόγυμνη μπροστά του. Αλλά όχι εδώ. Σε κάποια μακρινή θάλασσα, στην αμμουδιά. Στην Ελλάδα, στο απέραντο φως. Εκεί που δεν υπάρχουν επαναστατικοί περιορισμοί, όπως εδώ. Εκεί, στην απόλυτη ελευθερία. Ξενοιασιά. Χαρά. Γέλια".*

Τα επτά παράθυρα- Βασικές ιδέες

- Ο αλβανικός κομμουνισμός ως διαχωριστικός παράγοντας με τη Δύση
- Ο αλβανικός κομμουνισμός ως διαχωριστικός παράγοντας με την Ελλάδα
- Η Αλβανία και οι έννοιες *του πριμιτιβισμού, της οπισθοδρομικότητας και της άγνοιας του δυτικού πολιτισμού*
- **Συγκρίσεις** με τον ελληνικό κόσμο
- Η Ελλάδα ως σύμβολο *της προόδου, της χαράς, της ιδεολογικής και σεξουαλικής απελευθέρωσης και της ξεγνοιασιάς*
- Καταγραφές της **εμπειρίας της ελληνικής μειονότητας** στην χοτζική **Αλβανία: σκληρότητα, διωγμοί, συλλήψεις και η διάθεση του καθεστώτος να την αφανίσει**

Τηλέμαχος Κώτσιας- Κώδικας τιμής

- Ένα **ιστορικό μυθιστόρημα** για την **μετα-κοτζική Αλβανία**
- Η **υπόθεση** του κειμένου: η ζωή του Ζεφ ως οικονομικού μετανάστη στην Ελλάδα, ο δεσμός με την κόρη του αφεντικού του και η υποχρέωση του να ταξιδέψει στην Αλβανία για να παραδώσει τα πρώτα του κερδισμένα χρήματα στον πατέρα του
- Η **παραδοσιακή υποχρέωση** του πρωταγωνιστή και το ταξίδι μέσα από τα **μυστηριώδη και άγρια αλβανικά βουνά**
- **Ληστεία** και φόνος, επιστροφή στο χωριό, αποκάλυψη της αλήθειας, **βεντέτα** και απόδραση στην Ελλάδα
- Συγκρίσεις της **ελληνικής και της αλβανικής σύγχρονης πραγματικότητας** ως κύριο αφηγηματικό πλαίσιο
- Η **εμπειρία της ελληνοαλβανικής συμβίωσης** στη δεκαετία του 1990
- Η περιγραφή ενός **συναρπαστικού και άγριου κόσμου**: δυτική σκέψη, ελληνική λογοτεχνία και Βαλκάνια

Ο κώδικας του Lekë Dukagjini

- *Kanuni i Lekë Dukagjinit* – Ένα **εθιμικό δίκαιο** και η ιστορία του
- Η αλβανική κοινωνία περιγράφεται σαν να λειτουργεί σε όλες τις πλευρές βάσει του **κανούν**
- Οι ρίζες του κανούν από τον 15ο αιώνα και η προφορική μεταφορά από γενιά σε γενιά
- Ο **κανούν προβλέπει λύσεις σε κάθε πιθανή και απίθανη διαφορά** μεταξύ δύο ή περισσότερων αντιμαχόμενων πλευρών, με τις λύσεις να πρέπει πάντοτε να διασφαλίζουν την **μπέσα**
- **Διασφάλιση της μπέσας** και ικανοποίηση των αντιμαχόμενων πλευρών
- Η σημασία του όρου ‘μπέσα’ για την αλβανική κουλτούρα
- **Νόμοι της βεντέτας**, το σπίτι ως άσυλο και ο ρόλος των γυναικών

Κώδικας Τιμής- βασικές ιδέες και χαρακτηριστικά του κειμένου

- Εικόνες της σύγχρονης ελληνικής και αλβανικής πραγματικότητας
- Η σύγχρονη Αλβανία ως απόληξη του σοσιαλιστικού καθεστώτος
- Πολιτιστικές συγκρίσεις μεταξύ του ελληνικού και του αλβανικού κόσμου
- Ένα κράτος **‘ειδικών συνθηκών’** και η αναζήτηση σύγχρονης, ευρωπαϊκής ταυτότητας
- Το μοτίβο του **αλβανικού πριμιτιβισμού**
- **Αντιθετικές** εικόνες της μετα-κομμουνιστικής Αλβανίας: *μπέσα, σκληρότητα, γενναιότητα και βιαιότητα*

Κώδικας Τιμής- Απόσπασμα προς συζήτηση

'Και η αυτοδικία, οι κανόνες της, είχαν κωδικοποιηθεί μαζί με όλους τους αστικούς κανονισμούς που ρύθμιζαν γάμους, κληρονομίες, ήθη, ποινές. Ακόμα και όταν επιβλήθηκε το καθεστώς, οι άνθρωποι εξακολουθούσαν να τηρούν τους παλιούς παραδοσιακούς κανόνες, γι' αυτό και σε εκείνες τις περιοχές τα δικαστήρια, οι αγωγές και οι μηνύσεις των πολιτών ήταν πράγματα σχεδόν άγνωστα και επιπλέον κατακριτέα στα μάτια του κόσμου. Το να ζητήσει κανείς τη βοήθεια του κράτους, του ξένου, του κατακτητή, για να βρει το δίκιο του ήταν απόδειξη δειλίας και ανανδρίας. 'Μην εκδικείσαι μέσω του κράτους' ήταν η παλιά αρχή''.

Τηλέμαχος Κώτσιας, Κώδικας Τιμής, Αθήνα, Ψυχογιός, 2013

Εικόνες της σύγχρονης Αλβανίας στον ‘Κώδικα Τιμής’

- Η **βεντέτα**, η **απαγόρευση** της από το κομμουνιστικό καθεστώς και η **επανεμφάνισή** της στη μετα-κομμουνιστική εποχή
- Η έμφαση στη **βαλκανική φυσική ομορφιά**
- Σύνδεση με την **περηφάνεια**, την **παράδοση**, **αλλά και τη σκληρότητα**
- Η **ληστεία** ως **βαλκανικός μύθος**
- **Αυθεντικές** και **στερεοτυπικές** κατασκευές- **βαλκανικές εικόνες**
- Η πίστη σε **δεισιδαιμονίες**
- Η σύνδεση του αλβανικού χώρου με τον **κίνδυνο**
- Το **γυναικείο σώμα** ως **‘ταμπού’** για τον Ζεφ και η ‘πιο ανοιχτή κουλτούρα’ της Ελληνίδας συντρόφου του
- Η ανάγκη προς **ευρωπαϊκή ολοκλήρωση** και η σύγχρονη αλβανική ταυτότητα

Κώδικας Τιμής- Απόσπασμα προς συζήτηση

“Αυτοδικία και εθιμικό δίκαιο διώκονται από τους σύγχρονους νόμους, τους οποίους όμως κανένας δεν μπορεί να επιβάλει σε τούτα τα όρη. Όποια κυβέρνηση προσπαθούσε να συνταιριάξει και να συζεύξει δύο διαφορετικές νοοτροπίες -ή πιο σωστά να αναλάβει ο νόμος την εφαρμογή του Κώδικα, τροποποιημένος και εναρμονισμένος με τα σημερινά δεδομένα- αποτύγχανε. Έλεγαν ότι θα καταργούσαν τη θανατική ποινή. Αν γινόταν αυτό, τότε θα ερχόταν το οριστικό τέλος του Κώδικα: οι άνθρωποι, αντί να μένουν ταμπουρωμένοι στο σπίτι τους, θα ήταν πιο ασφαλείς στη φυλακή, και θα τους τάιζαν τσάμπα. Ή, απεναντίας, τότε θα επερχόταν η πραγματική του αναγέννηση, καθώς θα ήταν ο μοναδικός τρόπος να πάρει κανείς το αίμα του πίσω”.

Πέτρος Μαραζόπουλος
petrosmarazopoulos@gmail.com
Φεβρουάριος 2024